

METODIKA VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Permakulturní design pro domácnost a zahradu

Pozorování, zóny, péče o půdu, vodu a dostupné zdroje

Projekt	Cesta k přírodě a zpátky k sobě
Registrační číslo	CZ.10.01.01/00/24_062/0000987
Příjemce	Bludiště, z. s., IČ 22771328

2026

Vazba na realizaci: Metodika vychází ze zkušeností získaných při semináři „Permakulturní design pro domácnosti“ (15. 1. 2026) a při navazující praktické práci na zahradě.

Projekt „Cesta k přírodě a zpátky k sobě“ (reg. č. CZ.10.01.01/00/24_062/0000987) je spolufinancován Evropskou unií v rámci Operačního programu Spravedlivá transformace 2021-2027.

1. Jak s metodikou pracovat

Metodika nabízí kompletní scénář pětihodinového programu pro dospělou veřejnost. Permakulturu představuje jako způsob navrhování, nikoli jako soubor univerzálních receptů. Účastníci nejprve pozorují podmínky místa a potřeby lidí, potom hledají vztahy mezi prvky a teprve nakonec navrhnou konkrétní změny.

Základní princip: Nejprve pozorovat, potom navrhovat. Dobré řešení vychází z konkrétního místa, lidí, času a dostupných zdrojů.

Metodika v kostce

Doporučený rozsah	5 hodin
Cílová skupina	Dospělá veřejnost, zahrádkáři, obyvatelé bytů, rodiny a komunitní skupiny
Velikost skupiny	8-20 osob; při skupině nad 16 osob je vhodný druhý facilitátor
Forma	Zážitkový seminář s pozorováním, mapováním a skupinovým designem
Místo	Učebna s možností krátkého venkovního pozorování; lze použít i balkon nebo modelový pozemek
Návazná aktivita	Praktický návrh a realizace malé změny na zahradě, balkoně nebo v domácnosti
Odborná opora	Samostatná lektorská karta: klíčová fakta, časté otázky a kritéria zpětné vazby
Hlavní výstup	Jednoduchý permakulturní návrh místa s odůvodněním vazeb mezi prvky

Cílová skupina a přístup

Program je použitelný pro člověka se zahradou i bez ní. Zóny, sektory a principy jsou pracovní pomůcky, nikoli dogmata. Lektor podporuje více možných řešení a vrací skupinu k důkazům z pozorování: světlu, vodě, větru, pohybu lidí, času na údržbu a skutečným potřebám domácnosti.

2. Vzdělávací cíle a očekávané výsledky

Účastník po absolvování programu

- vysvětlí, že permakultura je designový přístup založený na péči o Zemi, péči o lidi a spravedlivém sdílení přebytků a omezení spotřeby;
- provede základní pozorování místa: slunce, stín, voda, vítr, půda, pohyb lidí a časové možnosti;
- použije zóny a sektory jako pomůcku pro rozmístění prvků podle četnosti péče a toků prostředím;
- navrhne alespoň dvě smysluplné vazby mezi prvky, například kompostem, záhonem, zachycenou vodou a kuchyní;
- posoudí návrh podle přínosu, nároků na údržbu, bezpečnosti, nákladů a odolnosti;
- naplánuje jednu malou změnu, kterou lze uskutečnit a následně vyhodnotit.

Rozvíjené kompetence

Oblast	Co se rozvíjí	Příklad z programu
Pozorování	Rozlišování faktu, domněnky a potřeby	Mapa slunce, vody, větru a pohybu
Systémové myšlení	Hledání vztahů a toků mezi prvky	Sít vazeb v domácnosti a zahradě
Navrhování	Volba řešení podle funkcí a omezení	Skupinový design modelového místa
Reflexe	Přijímání zpětné vazby a postupné zlepšování	Malý pokus a plán pozorování

Vazba na klimatickou změnu a transformaci regionu

Permakulturní design pomáhá snižovat zbytečné vstupy, lépe zachycovat vodu a organickou hmotu, využívat místní zdroje a zvyšovat odolnost domácností i komunit. Pro transformační region je důležitý také princip spolupráce, sdílení znalostí a postupných řešení, která jsou dostupná i bez velkých investic.

Důležité rozlišení: Permakultura není certifikace ani záruka ekologičnosti každého řešení. Návrh je třeba posoudit podle skutečných dopadů, bezpečnosti a místních podmínek.

3. LEKTORSKÁ KARTA: odborné minimum a zpětná vazba

Tuto stránku si lektor projde před programem a může ji mít během práce po ruce. Obsahuje odborná východiska, podle kterých doplňuje výklad, opravuje nepřesnosti a dává účastníkům zpětnou vazbu. Nehodnotí životní styl člověka; hodnotí správnost úvahy, bezpečnost a vhodnost řešení pro konkrétní podmínky.

Co musí lektor bezpečně znát

Etický rámec: péče o Zemi, péče o lidi a spravedlivé sdílení či nastavování mezí pomáhají vyvažovat environmentální, sociální a praktické potřeby.

Pozorování a zpětná vazba: návrh začíná sledováním místa v čase. Jednorázová návštěva neukáže zimní stín, přívalový déšť ani sezónní provoz domácnosti.

Zóny: vyjadřují hlavně četnost návštěv a péče. Zóna 1 bývá u každodenních činností, vzdálenější zóny vyžadují méně častou péči. Nejde o povinné kruhy kolem domu.

Sektory: zachycují vlivy přicházející zvenku, například slunce, vítr, vodu, hluk, výhled nebo riziko požáru. Návrh může vliv využít, zmírnit nebo bezpečně odvést.

Funkce a vazby: každý důležitý prvek má ideálně více funkcí a každá zásadní potřeba více opor. Kompost například zpracuje bioodpad, podpoří půdu a může být umístěn na trase mezi kuchyní a záhonem.

Voda a půda: přednost má omezení odtoku, bezpečné zachycení a vsakování tam, kde to podmínky dovolují. Zásahy nesmějí ohrozit stavbu, sousední pozemek ani kvalitu vody.

Otázky, na které se připravit

„Potřebuji k permakultuře velkou zahradu?“ Ne. Principy lze použít v bytě, na balkoně, ve společném dvoře i při organizaci domácnosti.

„Jsou zóny vždy stejné?“ Ne. Určují se podle četnosti péče, pohybu a podmínek místa; u každé domácnosti mohou vypadat jinak.

„Je bezorebné pěstování vždy nejlepší?“ Je to jedna z možností. Rozhoduje půda, zaplevelení, předchozí využití, dostupný materiál a cíl. Jediný postup není vhodný všude.

„Mohu dešťovou vodu používat ke všemu?“ Ne. Pro zálivku je často vhodná, ale její použití závisí na povrchu střechy, způsobu skladování, hygieně a platných pravidlech. Není automaticky pitná.

Podle čeho dávat zpětnou vazbu

- opora v pozorování - reaguje návrh na skutečné světlo, vodu, vítr, pohyb a potřeby?
- vztahy - mají prvky jasnou funkci a podporují se navzájem?
- přiměřenost - odpovídá řešení prostoru, rozpočtu, času a zkušenostem uživatele?
- bezpečnost a dopady - neodvádí problém jinam a neohrožuje zdraví, stavbu nebo sousedy?
- ověřitelnost - je jasné, co se vyzkouší a podle čeho se pozná, zda návrh funguje?

Příklad konkrétní zpětné vazby: Účastník navrhne sud pod okap. Lektor ocení zachycení zdroje a doplní otázky: Jaký je objem střechy a nádoby? Kam bezpečně oteče přebytek? Je nádoba zakrytá a stabilní? Návrh je dobrý, pokud počítá i s přepadem, údržbou a bezpečným odběrem.

4. Příprava programu

Pomůcky a materiál

- plán modelového domu, bytu, balkonu nebo zahrady ve formátu A3;
- průhledné fólie nebo pauzovací papír pro vrstvy slunce, vody, větru a pohybu;
- barevné fixy, samolepicí lístky, provázek a kartičky prvků;
- kompas nebo mobilní aplikace pro orientaci, případně fotografie místa v různých obdobích;
- jednoduché nádoby a konev pro demonstraci toku a přepadu vody;
- vzorky mulče, kompostu a půdy pouze jako čisté výukové materiály;
- vytištěné pracovní listy a krátký evaluační formulář.

Příprava prostoru

1. Připravte kruh pro společné části a nejméně tři pracovní stoly pro skupinový design.
2. Zvolte bezpečný venkovní bod pro desetiminutové pozorování, případně použijte fotografie a plán.
3. Na každý stůl položte jednu sadu mapovacích pomůcek a kartiček prvků.
4. Udržujte průchozí cesty; nádoby s vodou postavte do stabilní podložky.
5. Zajistěte možnost práce vsedě a velký kontrast map pro osoby se zrakovým omezením.

Doporučení před zahájením

Lektor si ověří orientaci místa, základní režim dešťové vody, omezení pozemku a skutečné možnosti údržby. Pokud pracuje s cizím pozemkem, jasně odliší návrhové cvičení od odborného projektu stavby, hospodaření s vodou nebo terénních úprav.

5. Harmonogram pětihodinového programu

Čas	Blok	Hlavní činnost
0–30 min	Otevření a pozorování potřeb	Očekávání, příběh místa, rozdíl mezi potřebou a řešením
30–75 min	Čtení místa	Slunce, stín, voda, vítr, půda a pohyb lidí
75–120 min	Etika a principy designu	Práce s kartami principů a vztahy mezi prvky
120–135 min – přestávka	Přestávka	Občerstvení a neformální sdílení
135–195 min	Zóny, sektory a toky	Vrstevnicová mapa modelového místa
195–255 min	Designové studio	Skupinový návrh a kontrola funkcí
255–270 min – přestávka	Přestávka	Příprava prezentací
270–300 min	Zpětná vazba a první krok	Galerie návrhů, reflexe, malý ověřitelný pokus

Časy jsou orientační.

Zásady vedení programu

- ptejte se nejprve na potřebu a pozorování, až potom na oblíbené řešení;
- nepředstavujte principy jako povinný seznam, ale jako otázky pro kontrolu návrhu;
- rozlišujte malý vratný pokus od drahého nebo nevratného zásahu;
- u vody, terénu a stavebních úprav zdůrazňujte bezpečnost a odborné posouzení;
- oceňujte jednoduché vazby, které snižují práci a spotřebu zdrojů.

6. Podrobný scénář

Blok 1: Otevření a pozorování potřeb (30 minut)

Účastníci rozliší potřebu, cíl a předčasně zvolené řešení.

1. Představte cíl programu a tři etické otázky: co to udělá s přírodou, lidmi a zdroji?
2. Každý uvede jedno místo doma, které mu dobře slouží, a jedno, které vyžaduje zbytečně mnoho práce.
3. Ve dvojicích přepište stížnost do potřeby, například „chci skleník“ na „chci delší pěstitelskou sezonu“.
4. Sepište, jaké informace je třeba pozorovat, než se vybere řešení.

Poznámka pro lektora: Nehleďte okamžitě správnou odpověď. Cílem je zpomalit rozhodování a pojmenovat potřebu.

Výstup bloku: Seznam potřeb a otázek pro pozorování.

Blok 2: Čtení místa (45 minut)

Skupina vytvoří základní obraz přírodních a provozních podmínek.

1. Vysvětlete rozdíl mezi stálým prvkem, sezónní změnou a jednorázovou událostí.
2. Skupiny zakreslí světové strany, slunce, stín, vodu, vítr, sklon a vstupy do modelového plánu.
3. Doplní cesty lidí, četnost návštěv a místa, kde vzniká materiál nebo práce.
4. Každá skupina označí nejméně dvě nejistoty, které je třeba ověřit v jiném ročním období.

Poznámka pro lektora: Fotografie z jednoho dne nejsou úplný obraz. Upozorněte na sezónnost a extrémní situace.

Výstup bloku: Vrstva pozorování s vyznačenými nejistotami.

Blok 3: Etika a principy designu (45 minut)

Účastníci převedou obecné principy do praktických kontrolních otázek.

1. Rozdělte karty s principy a nechte skupiny převést každý princip do otázky.
2. Na příkladu kompostu ukažte více funkcí jednoho prvku.
3. Na příkladu potřeby vody hledejte více opor: půda, mulč, stín, zachycení a volba rostlin.
4. Skupiny vyberou tři principy, které použijí při návrhu.

Poznámka pro lektora: Není nutné probrat všech dvanáct principů stejně podrobně. Důležitější je porozumění způsobu uvažování.

Výstup bloku: Sada kontrolních otázek pro designové studio.

Blok 4: Zóny, sektory a toky (60 minut)

Účastníci propojí četnost péče s vnějšími vlivy a pohybem zdrojů.

1. Vyznačte zóny podle četnosti návštěv, nikoli podle mechanické vzdálenosti.
2. Doplňte sektory slunce, větru, vody, hluku a výhledu.
3. Nakreslete tok bioodpadu, vody, potravin a práce mezi domácností a zahradou.
4. Přesuňte prvky tak, aby se zkrátila častá cesta a snížily ztráty.
5. Ověřte, zda změna nevytváří nové riziko nebo nadměrnou údržbu.

Poznámka pro lektora: Zóna 0 může být domácnost, ale pro bytovou skupinu lze začít kuchyní, balkonem a společnými prostory.

Výstup bloku: Mapa zón, sektorů a nejméně dvou toků.

Blok 5: Designové studio (60 minut)

Skupiny vytvoří proveditelný návrh a naučí se jej obhájit.

1. Každá skupina si zvolí jednu potřebu a stanoví kritéria úspěchu.
2. Navrhne rozmístění prvků a ke každému zapíše jeho funkce, vstupy a výstupy.
3. Propojí prvky alespoň třemi smysluplnými vazbami.
4. Provede kontrolu nákladů, údržby, bezpečnosti a sezónnosti.
5. Připraví třiminutové představení návrhu včetně jedné nejistoty.

Poznámka pro lektora: Návrh nemusí být dokonale zakreslený. Hodnotí se logika, nikoli výtvarná úroveň.

Výstup bloku: Skupinový permakulturní návrh s odůvodněním.

Blok 6: Zpětná vazba a první krok (30 minut)

Účastníci vyberou malý krok, který lze bezpečně vyzkoušet a vyhodnotit.

1. Uspořádejte galerii návrhů a použijte pravidlo: jedna silná stránka, jedna otázka, jeden návrh ověření.
2. Autoři doplní chybějící podmínku nebo riziko.
3. Každý si vybere malý krok na příštích sedm dní.
4. Zapíše, co bude sledovat a kdy výsledek vyhodnotí.

Poznámka pro lektora: Nechte účastníkům možnost zvolit pouze pozorování. I dobře položená otázka je platným prvním krokem.

Výstup bloku: Osobní plán malého pokusu a kritérium jeho vyhodnocení.

7. Navazující praktická aktivita: Pozorovací audit místa

Navazující aktivita převádí návrh do reálného prostoru. Nejde o okamžitou přestavbu, ale o společné čtení místa a výběr jednoho malého zásahu s nízkým rizikem.

Čas	Činnost	Co lektor sleduje
0-15 min	Vymezení místa, potřeb a bezpečných hranic	Je jasné, co lze pouze pozorovat a co lze měnit
15-40 min	Pozorování slunce, vody, větru, půdy a pohybu	Záznam odlišuje fakta od domněnek
40-65 min	Mapa toků a problémových míst	Skupina hledá příčinu, ne jen viditelný následek
65-85 min	Návrh dvou malých variant	Varianty mají popsání výhody, rizika a údržbu
85-90 min	Dohoda o dalším pozorování	Je určen termín a způsob vyhodnocení

Organizační a bezpečnostní pravidla

- bez souhlasu vlastníka se neprovádí žádná změna pozemku ani stavby;
- výkopy, změny odtoku, práce ve výšce a zásahy do sítí patří odborníkům;
- dešťová voda se zachycuje tak, aby nádoby byly stabilní, zakryté a měly bezpečný přepad;
- neochutnávají se neznámé rostliny a nepoužívá se neověřený materiál;
- aktivita končí záznamem, co víme, co nevíme a co je třeba ověřit.

8. Práce lektora, reflexe a hodnocení

Role lektora

- udržuje postup od pozorování k potřebě a teprve potom k řešení;
- rozlišuje princip, hypotézu a místně ověřený fakt;
- pomáhá skupině popsat vazby a vedlejší dopady;
- zastavuje návrhy, které vyžadují odborné stavební, vodohospodářské nebo bezpečnostní posouzení;
- vede účastníky k malým krokům a průběžné zpětné vazbě.

Doporučené reflexivní otázky

- Které pozorování změnilo náš původní nápad?
- Který prvek má nejvíce užitečných vazeb?
- Jaké řešení šetří zdroje, ale nezvyšuje nepřiměřeně práci?
- Co zatím nevíme a jak to můžeme ověřit?
- Jaký malý krok lze provést bez velkých nákladů a rizika?

Hodnocení programu

Co sledujeme	Jednoduchý nástroj	Příklad ukazatele
Porozumění	Vysvětlení mapy	Účastník odliší pozorování, potřebu a řešení
Návrhové myšlení	Kontrola vazeb	Návrh obsahuje nejméně dvě funkční vazby
Bezpečnost	Riziková otázka	Skupina pojmenuje hranici svépomocného zásahu
Použitelnost	Výstupní lístek	Účastník uvede malý ověřitelný krok

Jak postupovat při zpětné vazbě

1. Nechte autora popsat potřebu a pozorování, ze kterých vycházel.
2. Pojmenujte funkční vazbu, která je v návrhu dobře odůvodněná.
3. Zeptejte se na chybějící sezonní údaj, údržbu, bezpečnost nebo vedlejší dopad.
4. Navrhněte malý způsob ověření před nevratnou investicí.

Jednoduchá osnova odpovědi: Co je správně → co je třeba doplnit → proč na tom záleží → jaké řešení je za daných podmínek bezpečné a proveditelné.

9. Pracovní list: Čtení místa

Zapište pozorování. Pokud údaj neznáte, označte jej otazníkem a doplňte, kdy jej lze ověřit.

Vrstva	Co pozorujeme	Co z toho může plynout
Slunce a stín		
Voda a odtok		
Vítr a mikroklima		
Půda a vegetace		
Pohyb lidí		
Zdroje a odpady		
Sezónní změny		

Otázky pro kontrolu návrhu

Které místo vyžaduje nejčastější péči?

Kde se ztrácí voda, čas nebo materiál?

Které tvrzení je zatím jen domněnka?

10. Pracovní list: Designový záměr

Nejdříve popište potřebu; řešení vybírejte až po porovnání variant.

Kontrolní otázka	Náš návrh	Co musíme ověřit
Jakou potřebu řešíme?		
Které prvky použijeme?		
Jaké vazby mezi nimi vzniknou?		
Co návrh vyžaduje?		
Jaká jsou rizika a vedlejší dopady?		
Jak změříme, zda funguje?		

Můj malý pokus

Co vyzkouším: _____

Kdy a kde: _____

Co budu sledovat: _____

Kdy pokus vyhodnotím: _____

Připomínka: Nejdříve volte malou a vratnou změnu. Pozorování je součástí designu, nikoli zdržení.

11. Zdroje a odborné ukotvení

Metodika propojuje permakulturní design s ověřenými principy agroekologie, hospodaření s vodou a bezpečné práce s místem.

1. **David Holmgren / Permaculture Principles:** The 12 Permaculture Design Principles. <https://permacultureprinciples.com/permaculture-principles/>
2. **FAO:** The 10 Elements of Agroecology. <https://www.fao.org/agroecology/overview/the-10-elements-of-agroecology/en>
3. **FAO:** Education and Learning Tools - Agroecology Knowledge Hub. <https://www.fao.org/agroecology/new-knowledge-module/education-and-learning-tools/5/en>
4. **US EPA:** Benefits of Using Compost. <https://www.epa.gov/sustainable-management-food/benefits-using-compost>
5. **Operační program Spravedlivá transformace:** Oficiální stránky programu. <https://opst.cz/>

Odkazy ověřeny 20. 8. 2026.

Autorská poznámka: Metodika je určena pro neformální environmentální vzdělávání dospělých. Lektor ji může přizpůsobit zkušenostem a místním podmínkám skupiny při zachování vzdělávacích cílů, bezpečnostních zásad a věcné správnosti.

Vytvořeno v rámci projektu „Cesta k přírodě a zpátky k sobě“, reg. č. CZ.10.01.01/00/24_062/0000987. Příjemce: Bludiště, z. s.